

Marián
Gavenda

Náhody a náhodičky

Náhody a náhodičky

Náhody a náhodičky

Text © Marián Gavenda
Photographs © Marián Gavenda, author's archive
Design © Juraj Zvalo
Slovak edition © Perfekt 2015

Náhody a náhodičky

Autor: Marián Gavenda
Fotografie: Marián Gavenda, archív autora
Jazyková redaktorka: Zuzana Vrábelová
Grafická úprava a zalomenie: Juraj Zvalo
Tlač: FINIDR, s. r. o., Český Těšín

Vydal Perfekt, a. s., Karpatská 7, 811 05 Bratislava, ako svoju 704. publikáciu.
Rok vydania 2015
Druhé vydanie

Knihu si môžete objednať vo vydavateľstve PERFEKT, Karpatská 7, 811 05 Bratislava 1, fax: 02/52 49 97 88, e-mail: odbyt@perfekt.sk alebo kúpiť na rovnakej adrese v Kníhkupectve Vojtecha Zamarovského, alebo na www.perfekt.sk s 30% zľavou.

Elektronickú verziu tejto knihy si môžete kúpiť na www.martinus.sk, www.dibuk.sk, www.datart.sk a www.prestigio.sk.

ISBN 978-80-8046-708-1
www.perfekt.sk

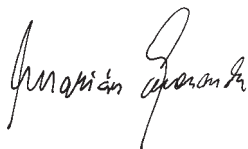
Keď lietadlo klesá k obrovskému letisku, svet pod ním sa javí ako neprehľadné mravenisko. Môže Boh vedieť o každej myšlienke, ktorá práve prebieha myslou a srdcom miliónov ľudských osudov dole? Veľké množstvo takzvaných náhod a náhodičiek, ktoré človek po pristaní zažije, ho presvedčia, že Veľký Režisér má naozaj všetko pod palcom.

Náhody a náhodičky... Stačí spomenúť jednu-dve a hneď prichádzajú na myseľ ďalšie. Keď sme sa s mojimi známymi pri rôznych príležitostiach rozhovorili o tom, čo všetko dokáže život namiešať, neraz sa ozvalo spontánne:

„Daj to na papier!“

„Hej, keď budem mať niekedy zlomenú nohu, tak sa do toho pustím.“ No pomocou niekoľkých náhod a náhodičiek sa to stalo aj bez zlomenej nohy.

Celé rozprávanie je osobné, lebo o týchto veciach sa hovorí len medzi priateľmi. Verím, že môžem medzi nich pozvať aj každého z vás – čitateľov. Nechcem zakrývať, že som kňaz. Mnohé príbehy sa odohrávajú v cirkevnom prostredí. Nerobím tým náboženskú agitáciu či skrytú reklamu mojej inštitúcie. Práve tieto prostredia sú opradené mnohými mýtmi, tajomstvami a dohadmi. Možno práve zážitky z nich umožnia nazrieť do tohto sveta a zistiť, že aj tu žijú ľudia ako všetci ostatní. Verím, že výplody fantázie života, ktoré sa všetky skutočne stali, prebudia aj mnohé podobné zážitky v živote každého z vás. Ak zároveň naštartujú záujem čítať v knihe života i medzi riadkami, táto knižočka bude mať pestré pokračovanie. Možno ani to nie je náhoda, že sa ocitla práve vo vašich rukách.

Prvý záblesk bol blesk

Bol som už druhák či tretiak, keď sme u strýka pozerali fotografie. Boli medzi nimi aj typické detské snímky jeho dcéry Ľubky, mojej sestrenice a takmer rovesníčky, jedna ako sedí spolu so staršou sestrou a ďalšia, ako sú spolu v detskej postieľke. „Ale veď vtedy ste fotili aj mňa,“ vyhrklo zo mňa spontánne. Pri pohľade na fotografie sa mi veľmi živo vynorilo v pamäti, ako ma posadili na stôl s dekou, v miestnosti bol zvláštny ruch, ako keď sa deje niečo neobvyklé a ako zasvietil blesk, keď ma fotili. Možno práve ten silný záblesk spôsobil, že mi udalosť tak silno utkvela v pamäti. Išli sme po ostatné veci a skutočne sa u strýka našla aj moja fotografia z tej istej príležitosti. Mal som asi rok. Typická prvá snímka z detstva, jediná, ktorú mám. Keď sa na ňu pozerám, nechce sa mi veriť, že za tou tvárou je ten istý ja, čo sa teraz na ňu pozerá, lebo si tú chvíľu skutočne pamätám, akoby bola včera. Neviem, čo na to hovorí detská psychológia, väčšinou ľudia neveriacky pokrútia hlavou, že deti si pamätajú až od dvoch-troch rokov. No to, ako sa mama vrátila s pôrodnice aj s mojím o rok a pol mladším bratom, ako sa začínali kopať základy pod náš dom, to sú udalosti, ktoré sa mi isto nemôžu zlievať s niektorými neskoršími. Čo si však pamätám ešte presnejšie než udalosti, ktoré sa diali v mojich prvých rokoch života, je, ako som ich vnímal vo vnútri, ako som sa cítil, na čo som myslel. V tomto zmysle sa pridávam k názoru židovskej mystičky Etty Hillesumovej, ktorá obrazne, ale opodstatnene hovorí, že podľa jej názoru má človek, keď sa narodí, aspoň tisíc rokov. A keď slávi štyridsiatku či osemdesiatku, jeho najhlbšie ja je rovnako dospelé i rovnako mladé ako v prvých rokoch života. Ak je neobvyklé

pamätať si také skoré zážitky, vôbec to neznamená, že by som mal výnimočnú pamäť, skôr slabší priemer. Som však za tieto spomienky veľmi vďačný. Vyplýva z nich, ako vážne a dospelé treba brať aj najmenšie deti. A priam osudovo symbolické je, že prvou spomienkou môjho života je fotenie. To sa so mnou viedlo po celý život. Fascinovalo ma, keď fotografoval mamin brat. Sám som sa k foteniu dostal veľmi skoro. Už si pripadáam ako veľmi starý, keď čitateľom pripomínam, aké bolo fotenie ešte nedávno neobvyklé, že len pár ľudí malo fotoaparát a ešte menej zariadenie na vyvolávanie fotografií. Súčasnú digitálnu fotografiu úžasne obohacujú rôzne možnosti, ale zároveň ochudobňujú samotné fotenie. Keď som chcel nafotiť zasnežené tatranské končiare, ako horia bronzovou žiarou prvých zábleskov vychádzajúceho slnka s pozadím ešte tmavej oblohy, to si bolo treba vystihnúť niekoľko minút a mať šťastie na počasie, čo sa opakovalo len párkrát do roka. Dnes stačí pár pohybov myšou a z bežnej snímky je i nočná silueta, sfarbenie ružové i zelené. Lacné efekty. Bežné fotenie nemožno oklamať.

Najväčším čarom je však čaro napätého čakania. Prvé, keď sa vyberá z vyvolávacieho tanku film a človek zvedavo pozerá, ako vyšli snímky. A druhé, keď sa potom z vývojky pomaly vynárajú siluety tvárí, stromov či domov, keď možno niektoré časti stmaviť dýchaním na fotografiu, dávať jej doslova dušu. Udivuje ma, že tie oveľa skromnejšie fotografie sú veľavravné nielen pre mňa, ktorému sa s nimi viažu tieto silné zážitky, ale že aj bežný, trochu vnímavý človek vycíti, že tá fotografia napriek technickým nedokonalostiam hovorí a perfektná digitálna fotografia pôsobí často umelo, chladne, mŕtvo.

Keď už spomínam fotenie, pomerne skoro sa mi podarilo objaviť to, čo Leonardovi da Vincimu. Camera obscura, obraz, ktorý prechádza malým otvorom či šošovkou do tmavej komory, sa na protiľahlej stene zobrazuje dolu hlavou. Keď som zaspával v detskej izbe, zdalo sa mi, že sa po stene nad mojou posteľou pohybujú zvláštne tieň. Nedalo mi to, vstal som z postele a pozoroval ich. Chvíľu zastali, chvíľu sa zas hýbali. A potom prišiel svetlý okamih, keď som si uvedomil, že obraz je dolu hlavou, že to svetlo z gule dole na stene je lampa v kuchyni a že sa to hýbe mama, ktorá tam žehlí prádlo. Kľúčová dierka vo dverách medzi kuchyňou a detskou izbou mala úlohu šošovky.

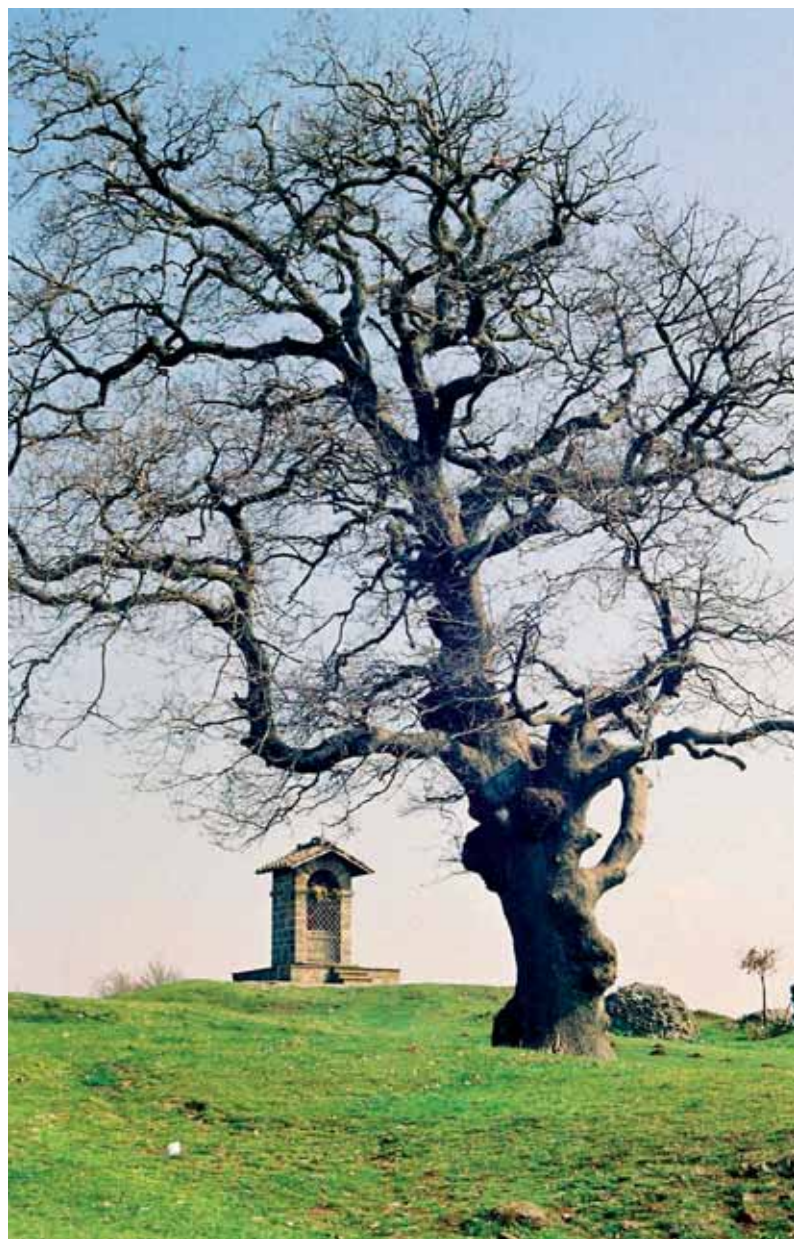
Samotné fotografie som robil prv, než som mal aparát. Kúpil som si vývojku, ustaľovač a malý balík fotografického papiera. Z tvrdšieho papiera som povystrihoval rôzne tvary a obrazce. V tmavej špajze som túto maketu položil na fotografický papier, priložil sklom, na chvíľu zasvietil a potom vložil do vývojky. Na fotografii sa objavovali obrázky v negatívnom zobrazení. Začal som tak vyrábať sväte obrázky. Zo starých kalendárov som si obkreslil betlehemské jasle i s hviezdou nad nimi a jednoduchou metódou som vyrábala desiatky vianočných obrázkov. Tete, ktorá viedla ružencový spolok, som ich dodával pre členky, za čo mi občas dala drobné, aby som mal na vývojku a papier. Začala sa podnikateľská špirála. Veľkým zážitkom bolo, keď som požičaným fotoaparátom nafotil prvý film a chcel som si ho doma vyvolať. Zatemnil som kúpeľňu, pripravil vývojku, sklenenú misku. Na vyvolávací tank som nemal peniaze, tak som film len premýval vo vývojke. Stále bol však nejaký mäkký. Myslel som, že stvrdne pôsobením vývojky. Už prešiel odporúčaný čas, nuž som film prepláchol a vložil do ustaľovača. Keď prešla predpísaná doba, zvedavo som rozsvietil svetlo. S veľkým sklamaním som si uvedomil, že som vyvolával ochranný papierový pás a skutočný film som odlepil a hodil na zem a práve som ho osvietením navždy znehodnotil aj so snímkami na ňom. Druhýkrát sa podarilo.

Zvedavé a dobrodružné experimentovanie viedlo k postupnému zháňaniu potrebného vybavenia. Rodičia naše aktivity podporovali porozumením, ale peniaze sme si museli zohnať sami. Napríklad, popri bežných povinnostiach nám prenajali kúsok záhrady, kde sme s bratom pestovali mak a keď už bol v čistej podobe, mama ho odkúpila za maloobchodnú cenu. Skúšali sme všetko. Najúčinnější spôsob, ako zarobiť peniaze, bolo nazberať si ich v tráve. Tak som nazýval činnosť, keď sa roztopil zimný sneh. Jednou trasou železničnej trate som išiel s ruksakom na chrbte päť kilometrov do Trenčína a zbierať fľaše vyhodené z vlaku, ktoré sa na snehu nerozbili. V Trenčíne som ich v potravinách odovzdal a cestou späť som po druhej strane nazberal znova za ruksak fliaš. Na druhý deň som spravil to isté smerom k Trenčianskej Tepkej. Na tú dobu, keď osem korún bol veľmi dobrý plat, nazbierať tridsať-štyridsať korún bol priam poklad. Fotenie mi tak pomohlo objaviť aj princíp podnikania. Požičať si a z požičaného zarobiť raz tak viac, na vrátenie i pre seba.

Najkrajším darom sprevádzaným aj najväčšou radosťou bolo, keď sme na Vianoce úplne nečakane dostali fotoaparát Lubitel, dvojokú zrkadlovku, ktorá mala vzhľadom na cenu veľmi dobrú optiku. To sa už dalo pomerne kvalitne fotiť. Fascinovala ma príroda, ale fotil som aj spolužiakov, ktorým som fotografie predával. Postupne sme si rôznym spôsobom zarobili na zväčšovací prístroj. To už som bol ôsmať na základnej škole. Začal som fotografovať svadby veľmi nezvyklým spôsobom. Nafoťil som v kostole obrad, potom začiatok hostiny, mladomanželov s jednotlivými skupinami hostí a rýchlo bežal domov vyvolať film. Fénom som ho bleskovo vysušil a už som aj vyrábala fotografie, ktoré som priniesol rovno na svadobnú hostinu. V tej dobe to vzbudzovalo úžas a v záplave nadšenia si ľudia objednali oveľa viac fotiek.

Najmä som však prefocoval zakázané náboženské filmy, ktoré sme si potom premietali, vyrábala knižky a rôzne hry. Dokonca veľmi pekné pexeso. Kúpil som si najprv v papiernictve obyčajné o zvieratách a na prednú stranu som nalepil fotografie zo života Don Bosca. Výsledné pexeso vyzeralo takmer ako z výroby. Vďaka foteniu som zažil veľa krásneho, úplne inak som vnímal svet okolo seba a mal sa o čo deliť s druhými. To všetko asi začalo oným prvým zábleskom, ktorý si doteraz pamätám. Okamih, plný náboja, všetkého, čo sa ním dáva do pohybu.

Tak chodíte domov!

Medzi silné zážitky z detstva patrí aj sovietska okupácia v povestnom roku 1968. Práve sme sa nasťahovali do domu na novovzniknutej ulici. Za cestou boli len polia a niekoľko kilometrov od nás na trenčianskej Sihoti veliteľstvo východného vojenského okruhu, pre okupantov veľmi významný strategický cieľ. Bol obkľúčený tankami. Pole oproti nášmu domu sa za jednu noc premenilo na obrovský tábor. Pristávali tam vrtulníky, rástli veľké stany, všade bolo plno vojenských áut a obrnených transportérov. Každého chlapca fascinuje všetko, čo sa hýbe. Bol to veľký zážitok. Popred náš dom v pravidelných intervaloch prechádzal obrnený transportér s hliadkujúcim guľometčíkom. Na konci ulice trvalo stáli dva tanky namierené smerom na Trenčín, ale rovnako to vyzeralo, že aj smerom na náš dom. Práve z týchto tankov som mal akúsi tajomnú hrôzu. Ostatné sa mi páčilo. Doma bolo rádio neustále naladené na Slobodnú Európu. Otec sa rozčuľoval, lebo sme dorábali dom a murári viac počúvali nové správy a politizovali, než robili. S bratom sme sa pripájali a pokrikovali heslá „Dubček, sloboda“, namiesto „Svoboda“.

V strede našej dediny bývalo v tých časoch najviac živo pred krčmou. Hmýrilo sa to sovietskymi vojakmi. V atmosfére veľkej lásky k osloboditeľom som išiel s mamou do obchodu, ktorý bol hneď vedľa krčmy. Mama sa pri komsí zastavila, tak som ju na malej trojkolke obehol. Zastal som uprostred vojakov pred krčnou. Oni boli kuriozitou pre mňa, ja pre nich. Mali dobrú náladu, obstali ma a čosi sa vypytovali. V tom som sa ich spýtal:

„A kde vám je lepšie, tu či v Rusku?“

„Doma,“ odpovedali.

„Tak choďte domov!“ povedal som im s detskou úprimnosťou. Pamätám si, ako zahrmeli búrlivým smiechom. Jeden z nich mi dal na hlavu vojenskú čapicu, ktorá mi spadla až po oči. Otočil som trojkolku a ponáhlal som sa k mame. Bol som hrdý na čapicu.

„Prečo sa smiali?“ spýtala sa zvedavo mama.

„Poslal som ich do Ruska,“ odpovedal som. Na tom sa zas smiala mama a potom dlho celá rodina.

Napriek tomu, že otec robil týždňovky, stavali sme dom a vládla neistá politická situácia, mám na detstvo tie najkrajšie spomienky. Bolo to najmä tým, že mama bola doma, mali sme stále istotu a pohodu, žiadne stresy so škôlkou a skorým vstávaním. A aj tým, že nedela sa v našej rodine svätila ako šabat v židovstve. Už v sobotu sa poupratovalo a podvečer pozametal dvor. Po večeri už boli rozprávky. A nedela okrem omše patrila nám. Po obede sme chodievali do prírody a živo sledovali celý ročný cyklus. Na jar sme nosili prvé bahniatka do vázy, potom fialky. Z kôry nám otec vystružlikoval ložky, potom sme pri lesnom potôčiku robili mlynčeky. Ako sme rástli, stále viac sme narábali s nožikom a robili si veci sami. Celé leto sme zbierali huby a liečivé rastliny až po jesenné šípky, v zime zas boli sánkovačky a kŕmenie vtákov. Odrobinky z nedeľného stola a úlomky z koláčov sme s bratom zhrnuli do servítky a brali „pre mravčekov“. Na kraji lesa sme mali akési rodinné mravenisko, ktorého život sme pravidelne pozorovali.

Ďalšou veľkou výhodou bolo, že na našej ulici žilo plno rovesníkov. Ulica sa celý rok hmýrila deťmi každého veku. Prekvitali všetky druhy hier. Nebolo treba chodiť na krúžky, do telocviční a na športoviská. Všetko bolo rovno pred domom. Pohyb, romantika, dobrodružstvo. Hokej, futbal, karty i hry na vojakov či indiánov, na jeseň opekanie zemiakov na poliach za domami, rozlúčková vatra na záver prázdnin i vianočné streľby. Všetko to boli zážitky z prvej ruky, spomienky, z ktorých cítiť mráz, horúčavu, vôňu ohňa i kvitnúcich čerešní. Všetko, čo majú aj dnešné deti na dosah ruky, len to zložito obchádzajú.

Otec bol dobrý rozprávač. V prítomí pri kachliach sme sedávali celé hodiny. Rozprávky si vymýšľal na mieru a niekedy z nich vznikali mnohodielny seriál. Až keď rozprával o svojej o šesť rokov mladšej sestre, vši-